

tartışmalar

Oda tarafından yayınlanan 2 nolu ve A. Nejat Ölçen tarafından hazırlanan «Kalkınma Sürecinde Tekniğin yeri» adlı bülten hakkında okurlarımızın görüşleri aşağıya özetlenerek aktarılmıştır.

Hüsnü KALE

Raporda ele alınan makro kriterler bir tarafa, kendi içindeki çelişkiler de dikkati çekmektedir. Bu hususları şöyle sıralamak mümkündür:

- (1) İktisadî kalkınmada en pratik ölçü birimi gerçekten gayri safi milli hasılanın artış oranıdır. Fakat, bu raporda, kalkınma modellerinden yalnız bir tanesi olan Harrod - Domar modeli ele alınmıştır.
- (2) Bütün «Tekniğin önemi» bu model üzerine oturtulmuş ve bazı örneklerle konu takviye edilmek istenmiştir. Halbuki bu modelde tekniğin, hatta işgücünün rolü yoktur. Zaten 1. sayfada verilen formül: $dy/y = g = \text{kalkınma hızı}$, yani millî gelirin marjinal artışının bir önceki periyottaki mutlak değerine oranı, ne tekniği ne de işgücünü ihtiva etmektedir.
- (3) Bu modelin özellikleri şunlardır (*):
 - a. Ekonomisi tamamen kapitalizme dayanan ülkelere uygulanır.
 - b. Üretim faktörü yalnız sermayedir.
 - c. Tekniğin ve buluşların rolü yoktur, eski durumun değişmeyeceği farzedilir.
 - d. Zaman faktörü yoktur, bu yüzden «dinamik» tahminler yapılamaz.
 - e. Doğrusal niteliktedir. Halbuki uzun devrede doğrusal nitelik taşıyan bir olaya ekonomide gayri tabii gözüyle bakılır.
 - f. Bu model en ilkel ekonometrik modellerden birisidir. Keynes'in fikirlerinin matematik bir ifadesidir. Prof.

(*) R. F. HARROD «Towards a Dynamic Economics» 1948. E. D. DOMAR «Essays in the theory of economic Growth» 1957.

Tinbergen'in deyimiyile (**) «En basit modeldir. Bir ülkenin kalkınma prosesinde kaba bir prospeksiyon yapımında kullanılır».

- (4) Yukarıda belirtilen bilimsel görüşlere rağmen raporda, sanki Harrod-Domar kalkınma modeli teknik buluşları veya tekniğin önemini ihtiva ediyormuş gibi okuyucunun dikkati dağıtılmış ve kalkınmanın yalnız teknikle sağlanacağı iddiasına dökülmüş, sonra da teknik ithalinin az gelişmiş ülkeler aleyhine çalışan bir mekanizma olduğu sonucuna varılmıştır. Oysa ki bültenin özü, tekniğin kalkınmadaki önemine dairdir. Bu hususlar, raporun hangi gayeye hizmet için yazıldığı hakkında şüpheler uyandırmaktadır.

- (5) Raporun kendi içindeki çelişkileri ise bir melodramı andırmaktadır: «Teknik söz konusu oldukça teknik var demektir... Var oldukça biz buna yaratıcı teknik diyoruz... tekniklerin çoğu yaratıcı olmayan tekniklerdir...» gibi bir tek paragraf içinde bile birbirini tutmayan, anlamsız deyişler yer almaktadır.

Ahmet KARDAM (O.D.T.Ü. İd. İl. Fak. Asist.)

«Kalkınma Sürecinde Tekniğin Yeri» adlı raporun hazırlayıcısı A. N. Ölçen'in bu raporu hazırlamaktaki temel amacı politikacı ile teknisyen arasındaki «uzlaşmaz» (!) çelişkiye dikkatleri çekmek ve bu çelişkinin yabancı ülkelere yapılan teknik ithali yüzünden ortaya çıktığını göstermektir.

Ancak, problemi bu şekilde formüle eden Bay Ölçen hiç bir tutarlı çözüm yolu getirememektedir. Bir yandan problemin teknik ithali yüzünden ortaya çıktığını söylemekte, fakat öte yandan da teknik ithalinin gerekliliğini reddedememektedir. Ve kendisini böyle bir çıkmaza soktukten sonra da, bir çıkış¹ yo-

(**) J. TTNBERGEN, H. C. BOS «Mathematical Models of Economic Growth» 1962.

lu bulamamanın verdiği endişe ile, «bu düğümü çözerken güçler birleşmeli ve problemin üzerine yürünmekten çekinilmemelidir» (sayfa 9) diyerek meseleyi teknisyenlerin göstereceği bir kahramanlık haline getirmektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'nin kalkınması bir bakıma teknisyenlerin göstereceği «kahramanlığa» bağlıdır. Fakat bu aynı zamanda Türkiye'nin kalkınamayacağını söylemek değil de nedir?

Bu noktada kendi kendimize şu soruyu sormamız ve cevabını da vermemiz gerekmektedir: «Bir takım ekonomik modeller kullanmasına, başka ülkelerden örnekler vermesine, ve belirli bir zihni faaliyette bulunmasına rağmen, Ali Nejat Ölçen acaba kendisini neden böyle bir çıkmazda bulmaktadır?».

Bu sorunun cevabı iki şekilde verilebilir: birincisi, Bay Ölçen'in kullandığı Keynesyen modelin tekniğin yerinin tartışılması için /etersiz ve az gelişmiş ülkeler için geçersiz olduğunu göstererek; ikincisi, Bay Ölçen'in kullandığı Keynesyen model ile bile kendisinin varmayı başardığı sonuçlara varılamıyacağını, yani Bay Ölçen'in kullandığı modeli yanlış tefsir ettiğini göstererek. Biz burada sadece ikinci yolu kullanmakla yetineceğiz ve Bay Ölçen'in yanlış sonuçlara vardığını gene kendi modeli ile ortaya koyacağız. Fakat bu işe girişmeden önce modeli incelememiz gerekmektedir. Model şudur:

$$s \cdot k = g$$

g : belirli bir kalkınma hızı (% 5, % 6, % 7 gibi)

s : belirli bir kalkınma hızını gerçekleştirebilmek üzere yapılması gereken yatırım nispeti. Yani milli gelirin kaçta kaçının tüketilmeyip yatırılacağı. $1 = \text{yatırım}$; $Y = \text{milli gelir}$ olursa, $s = 1/Y$ olur.

k : hasıla sermaye oranını gösterir. Yani belirli bir miktarda yatırımın milli gelirden ne kadarlık bir artış getireceğini gösterir. Tariften de anlaşılacağı üzere, bu teknik bir katsayıdır. Yani ülkenin kullandığı teknolojiye bağlıdır. Mesela ABD, yaptığı her 10 milyon dolarlık yatırım sonucu milli gelirinde 5 milyon dolarlık bir

artış elde ederken, teknolojik seviyesi daha düşük olan bir ülke aynı 10 milyonluk yatırım ile sadece 2 milyon dolarlık bir hasıla elde edebilir.

Hasıla sermaye oranı üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki, bu katsayı belirli bir sabitlik göstermektedir ve özellikle az gelişmiş ülkelerde bu katsayıyı büyültmek, yani teknolojik değişiklikler getirmek, kısa vadede imkansızdır. Bu gerçeği iktisat okuyan bir üniversite öğrencisi bile bilirken, DPT Müsteşarlık Müşaviri ve Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Bay Ölçen'in böyle bir gerçekten habersiz olması gariptir. Kaldı ki, kendisinin müsteşar muaviniği yaptığı DPT'nin hazırlanan kalkınma planları «k» nin sabitliği esnasından hareket etmektedir.

Fakat iş bununla da bitmiyor. Bay Ölçen geri kalmış ülkelerde «k» nin küçük olmasının nedenini o ülkelerdeki teknisyenlerin kendilerini politikacı, ve politikacıların da kendilerini teknisyen sanmalarına bağlamaktadır (sayfa 3). Başka bir deyişle, meseleyi biraz dramatize edersek, teknisyenler politikacının, politikacı da teknisyenlerin işlerine müdahalelerde bulunmayacak olsalar, ülkenin kalkınma problemi çözümlenecektir (!)

Bay Ölçen'i böyle bir hataya götüren sebep acaba nedir? Bu sorunun cevabını Bay Ölçen'in değer yargılarında bulmaktayız. Bay Ölçen şöyle diyor: «(s) ile (k) arasında iki özellik farkı vardır, (s) i arttıran çareler bir ölçüde toplumun günlük mutluluğunu azaltıcı, (k) nin büyümesi ise mutluluğu artırıcı karakterdedir.» (sayfa 3). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere. Bay Ölçen'in bütün ümidini «k» katsayısına bağlamasının nedeni «mutluluk» gibi bilimsel olmayan, tümüyle kişilere bağlı bir değer yargısına dayanmaktadır. Bunun ne demek olduğunu anlamak için «s» nin arttırılmasının altında yatan anlamları kavramak gerekir.

Yukarıda «s» nin yatırım milli gelir oranı olduğunu söylemiş ve belirli bir kalkınma hızının gerçekleştirilmesi için milli gelirin yüzde kaçının tasarrufa ayrılıp yatırımlara sevk edilmesi gerektiğini gösterir, demiştik. Bunu bir örnek ile açıklayalım. Kalkınma planı, kalkınma hızını % 7 olarak tespit etmiştir.

Şayet $k=0.3$ ise, yani 1 iralık yatırım milli gelirden 30 kuruşluk bir artış getiriyorsa (ki «k» nin bu değeri, daha önce de söylediğimiz gibi, sabittir ve ancak çok uzun bir sürede değişebilir) «s» nin yaklaşık olarak 0.23 olması gerekmektedir ($g = s \cdot k - 0.23 \times 0.3 = 0.07$). Başka bir deyişle, % 7 gibi bir hızla kalkınabilmek için milli gelirin % 23 ü tüketilmeyip yatırıma sevk edilmelidir.

Dolayısıyla, şurası açıktır ki, daha hızlı kalkınmak isteyen bir ülke gelirinin daha büyük bir kısmını tasarruf etmek zorundadır. İşte tasarrufların bu şekilde artırılarak kalkınma hızının yükseltilmesine Bay Ölçen mutsuzluk demektedir. Gerekçesi de şudur: çünkü- bu takdirde toplum, tüketiminden kısip tasarruflarını artırmak zorunda kalmaktadır. Fakat Bay Ölçen tasarrufların artırılmasının kimlere mutluluk, kimlere mutsuzluk getirdiğini incelemek zahmetine girişmemektedir. Şurası açıktır ki, bu gün Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede tasarrufların artırılması için yüksek gelir gruplarının daha fazla vergilendirilmesi; toprak reformu yapılması; tarım sektörünün vergilendirilmesi; vergi kaçakçılığının önlenmesi; ithalat ve ihracatın devletleştirilmesi; maden, petrol gibi doğal kaynakların işletilme hakkının yabancılardan alınıp devlete verilmesi gerekmektedir. Bu, tabii ki, bir takım kişiler için «mutsuzluk» dur. Kimdir bu kişiler? Montaj sanayi sahipleri, toprak ağaları, vergi kaçakçıları, ithalat ve ihracatı tekellerine almış bir avuç tüccar, doğal kaynaklarımızı sömüren yabancı şirketler, vb. Bu kimselerin «s» nin yükseltilmesi çabalarından zarar göcekleri açıktır, zira vergi yükü bu kişilerin sırtına binecektir; dar gelirli memurlara, küçük esnafa, işçilere, fakir köylüye, vb., değil. Dolayısıyla, Bay Ölçen kalkınma hızını artırmanın yolu olarak «s» yi değilse «k» y yükseltme gibi, yapılması imkansız bir yolu, önermekle aslında ülkenin büyük bir çoğunluğunun mutsuzluğu pahasına bir avuç azınlığın çıkarlarını, «mutluluğunu» savunmaktadır.

Şimdi de Bay Ölçen'in bilimsel olmayan yanlış bir noktadan hareketle nasıl yanlış sonuçlara vardığını inceleyelim. Bay Ölçen teknoloji ithal edilmesinden şikayetçidir. Fakat bunun gerekli olduğunu da inkar edememektedir. Hem zararlıdır, fakat aynı zamanda faydalıdır gibi, «yumurta mı tavuktan - tavuk mu yumurtadan» misali bir açmaz içine girmektedir. Bir yandan teknik ithal edilmesinin ülkeyi dışa bağımlı kılmasından yakınmakta (sayfa 8) öte yandan ise «Rusya ve Japonya'nın kalkınmalarını, üretim metodlarının aynen alınıp kopye edilmesine borçludur» (sayfa 5), demektedir, fakat bunun kendi görüşüne ters düştüğünü fark ederek, bu durumu «özel bir hal» ilan edip işin içinden çıkmaktadır.

Meselenin aslı şudur: bir ülkeyi dışa bağımlı kılan sebep teknik ithali değil, ülkenin kalkınması için gerekli tasarruf miktarının yerli kaynaklardan sağlanamamasıdır. % 7 gibi nispeten yüksek bir kalkınma hızını amaçlayan Türkiye, bu kalkınma hızını gerektirdiği tasarrufu yapmadığından yabancı sermayeye kapıları açmakta, dış yardıma muhtaç kalmaktadır. Bay Ölçen'in de belirttiği gibi, bir kere yardım-borç ağına düşüldü mü, bu yardım ve borcu veren gelişmiş ekonomiler Türkiye'yi kendi işlerine gelen teknolojiyi gene kendi işlerine gelen alanlarda ve biçimlerde kullanmaya mecbur etmektedirler. Görüldüğü gibi kabahat teknik ithalinde değil, Bay Ölçen'in yükseltilmesini «mutsuzluk» diye tanımladığı «s» nin küçük oluşundadır. Teknik ithali kendi başına zararlı bir şey olamaz. Bay Ölçen bu hususu gözden kaçırdığından, ya da görmek istemediğinden, büyük çapta yabancı teknoloji kullanılarak kalkınma Rusya ve Japonya'yı «özel bir hal» olarak ilan etmek mecburiyetinde kalmaktadır.

Yukarıdaki tartışmalardan da anlaşılacağı gibi, mesele ne teknik ithali meselesi, ne de teknisyenlerin politikacılara karşı girişeceği bir «kahramanlık gösterisidir.» Mesele, ekonomik bağımlılık, ya da bağımsızlıktır.